

אי טרפה, הרי בהדיא כתיב שהיא אסורה באכילה, שנאמר "נבלה וטרפה לא יאכל".

ואי בצפור השחוטה דצפורי מצורע שהיא אסורה בהנאה, הרי מסיפא דקרא נפקא, כי נאמר יתור בפרשת סימני טהרה [שם יב] "וזה אשר לא תאכלו מהם" — לרבות שחוטת מצורע. [אבל הצפור המשולחת של מצורע ודאי מותרת באכילה, כי אילו לא היתה מותרת, לא היתה אומרת התורה לשלחה, שהרי יכולין להכשל בה בני אדם שימצאוה, שלא יידעו שהיא משולחת דמצורע ויאכלוה]⁽¹⁾.

ומבאר הגמרא: **לעולם בשחוטה דמצורע, והוצרך הכתוב לומר פסוק נוסף לאוסרה, כדי לעבור עליו בעשה ובלא תעשה, כי מהפסוק "וזה אשר לא תאכלו מהם", שמענו רק לא תעשה. ואילו הרישא של הפסוק מלמדת שיש בו גם לאו הבא מכלל עשה. כי מכלל העשה של "כל צפור טהורה תאכלו" משמע, דווקא טהורה תאכלו, אבל טמאה לא תאכלו, ולא הבא מכלל עשה, עשה הוא.**

ומקשה הגמרא: אם כן, למה העמידו את הפסוק בצפור השחוטה של מצורע? ולוקמה בטרפה, ונבאר שהוצרך לומר פסוק נוסף, כי אף על גב שאיסור טריפה נאמר מפורש בתורה, בא הכתוב ללמד לעבור עליו בעשה ולא תעשה?!

ומתרצת הגמרא: כיון שהוא מקרא סתום, ואין אנו יודעין במה הוא מדבר, אם

תא שמע: מדכתיב בענין גוג ומגוג "ואתה בן אדם אמור לצפור כל כנף וגו' האספו מסביב על זבחי אשר אני זבח לכם וגו' ואכלתם בשר ושתייתם דם". מאי לאו כדאקשינן, ד"צפור" משמע אפילו טמאין, דהא ודאי גם לטמאים קרא, ו"כנף" לרבות חגבים?

ודחינן: לא. כדשנינן, דמ"כנף" מרבינן טמא וחגבים.

תא שמע מדברי הכתוב בדניאל [פרק ד]: **"ובענפוהי [של האילן] ידורון צפרי שמיא",** והרי ודאי שגם צפרים טמאות מתקבצות ודרות באילנות. ומוכח שגם צפרים טמאות נכללות בשם "צפור"!

דוחה הגמרא: **"צפרי שמיא" איקרו גם הטמאין, אבל "צפרי" סתמא בלי שם לואי — לא איקרו טמאין אלא רק טהורין.**

תא שמע: מהכתוב בפרשת סימני טהרה וטומאה בבהמות ועופות [דברים יד יא] **"כל צפור טהורה תאכלו".** ומכך שהוצרך הכתוב לומר "צפור טהורה", ולא אמר "צפור" סתם, מכלל, דאיכא גם צפור טמאה, והוצרך ללמד שדווקא צפור טהורה תאכלו ולא טמאה.

דוחה הגמרא: לא תדייק כך. אלא, מכלל דאיכא צפור אחרת אסורה, ואותה לא תאכלו, אך אין הכוונה לציפור טמאה.

ודנה הגמרא: מאי היא אותה צפור שהוצרך הכתוב לאוסרה?

[כדתנן בנגעים פי"ד], הוא משום שאי אפשר להביא שני מינים, ואינו משום שציפורי מצורע

1. הרמב"ן כתב כי הטעם שאם שחט את הציפור ונמצאת שאינה דרוור יקח זוג לשני

טרפות?! הרי מדכתיב "חיות" נפקא!

הניחא למאן דאמר טרפה חיה, לפיכך לא התמעטה טרפה מהכתוב "חיות", כי גם טריפה חיה היא.

אלא למאן דאמר טרפה אינה חיה, מאי איכא למימר?

ועוד, בין למאן דאמר טרפה חיה, בין למאן דאמר אינה חיה, הרי מדרתנא דבי רבי ישמעאל נפקא לפסול טרפה לצפרי מצורע!

דתנא דבי רבי ישמעאל: נאמר "מכשיר", אשם מצורע וחטאות זבין ויולדות, שבא להכשיר באכילת קדשים, ו"מכפר", חטאות ואשמות הבאין לכפר, הנעשים בפנים בעזרה.

ונאמר מכשיר, צפרי מצורע הבאין לטהר, ומכפר, שעיר המשתלח, (2) הנעשין בחוץ. מה מכשיר ומכפר האמור בפנים, עשה בו מכשיר כמכפר, שהרי גם אימוריהן של מכשירין קריבין כמכפרין.

אף מכשיר ומכפר האמור בחוץ, עשה בו מכשיר כמכפר. וכשם ששעיר המשתלח טרפה פסול, כי צריך שיהיו שני השעירים ראויים לקרבן לה' קודם שמפיל עליהם את הגורל [איזה לקרבן לה' ואיזה לעזאזל], כך

בשחוטה של מצורע או בטרפה, הרי הוא "דבר הלמד מענינו", דהיינו מהענין שהוא כתוב בו, ומקרא זה בענינא דשחוטה דכתיב. שהרי הוא נאמר בפרשת צפור טהורה הנאכלת, והיא צפור שהותרה בשחיטה. ולכן הוא נדרש שהוא בא לאסור שחוטה של מצורע, שהיא בכלל "ציפור השחוטה", ולא טרפה, שאינה שחוטה.

תא שמע: מדכתיב בצפרי מצורע "שתי צפרים חיות". מאי "חיות"? לאו, ש"חיות בפיד", שמותרות לפיד, דהיינו טהורות. מכלל, דאיכא מיני צפורים שהם "לאו שחיות בפיד", אלא טמאות!?

דוחה הגמרא: לא. מאי "חיות"? שחיין ראשי אברים שלהן. ובא הכתוב למעט שלא יקח המצורע צפרים מחוסרי אבר לטהרותו.

תא שמע מסיפא דקרא: "טהורות". מכלל דאיכא צפרים טמאות!

דוחה הגמרא: לא. מכלל דאיכא צפרים טרפות. ובא הכתוב לומר שאינן כשרות לצפור השחוטה של מצורע, אף על פי שנשחטת מחוץ למחנה, ואינה קרבן, [ולצפור המשולחת ודאי אינן כשרות, כי לא אמרה תורה שלח לתקלה].

אך תמהה הגמרא: למה צריך למעט

הם דרור דוקא ולעיכובא.

ובבית הלוי [ח"ג כ"ו ד] תמה עליו מסוגיין, שהרי בטמא לא שייכת שחיטה ובהכרח שהמיעוט נצרך לציפור המשתלחת, ומשמע שהיה סלקא דעתך שיקח לשחיטה מין טהור ולשילוח מין אחר טמא. עי"ש ביאורו.

2. רש"י [בד"ה מכפר] נקט שהלימוד הוא משעיר המשתלח שמכפר בחוץ, ובו אסור שיהיה מום, כי צריך שיהיה ראוי לשם אם יפול עליו הגובל לה', אך הר"ש [בנגעים פ"ד מ"ה] נקט שהלימוד הוא מעגלה ערופה אך אין למדים ממנה למעט מחוסר אבר כי אם כן כל המומין יפסלו וכבר תמהו בית הלוי [א מג] וחזו"א

גם טריפה פסולה לצפורי מצורע.

ואם כן, אין צורך בפסוק נוסף למעט טרפה בצפורי מצורע?!

אלא, אמר רב נחמן בר יצחק: "טהורות" נאמר למעוטי צפורי עיר הנדחת.

ומבארת הגמרא: **למאי?** לאיזה צפור מצפרי המצורע צריך מיעוט כדי לפסול בה צפורי עיר הנדחת?

אי לשילוח, שלא יקח צפור עיר הנדחת

לצורך צפור המשתלחת של מצורע, הרי פשיטא הוא!

שהרי **לא אמרה תורה "שלח" לתקלה!**(3) ואם ישלח צפור עיר הנדחת, שמא יצודו אותה אחר השילוח, ולא ידעו שהיא הצפור השתלחת דמצורע, ויכשלו באכילתה, והרי היא אסורה בהנאה! (4)

אלא ודאי **לשחיטה**. המיעוט נצרך שלא יקחנה כצפור השחוטה, שאין בה תקלה, שהרי יכול לשרפה אחר השחיטה(5).

[נגעים יא ז] שהרי מומין אינם פוסלים בעגלה ערופה [כדתנן בסוטה מו א] ואיך נלמד ממנה שיפסלו בצפרי מצורע. וראה ועיין בהערה 7 על תוס'.

והראשונים בסוגיין כתבו בתנא דבי ר"י למד דוקא למעט טריפה כיון שהיא שוה כבהמה ובעוף, ומשמע שפסול מחוסר אבר הוא פסול שונה ממום, וכיון שאין למדים פסול זה משעיר המשתלח שוב אין למדים שאר פסולים שאינם שוים בעוף ובהמה. אך הר"ש נקט שפסול אבר הוא כדין מום, ורק משום כך אינו נלמד לצפרי מצורע שאין מום נהג בעופות, אך שאר פסולים ינהגו בהן אף שאין שוין כבהמה ובעוף, וראה **מקדש דוד** [ל"ד ב'] שנחלקו בזה תוס' [במעילה י"ב] והרמב"ם [פ"ג מאיסו"מ] אם חסרון אבר הוא "מום גדול" או פסול "חסר" בפני עצמו. וראה בהערה 11 על תוס'.

3. הראשונים הביאו שרבינו תם הוכיח מסוגיין שהעופות הנוצרים באילנות צריכים שחיטה ומותרים באכילה, אם יש בהן סימני טהרה, ואינם נחשבים שרץ העוף, שאילו היו אסורים לא היתה התורה אומרת בהם שלח לתקלה. ודחה הריטב"א כי אילו הם אסורים באמת אין בהם מצוות שילוח, כדין עוף טמא.

4. המשנה **למלך** [פ"ז ממעילה] הוכיח מכאן שאסור מן התורה לבטל איסור לכתחילה, שהרי אסרה התורה לשלח ציפור אסורה אף שבטלה ברוב צפורי העולם וכן הוכיח **השער המלך** [פט"ו ממאכא"ס] מכאן דלא כתוס' שנקטו כי רק מדרבנן אין מבטלין איסור, ומה"ת מבטלין. ובנודע ביהודה [תנינא יו"ד מ"ה] דחה ראיות אלו, לפי יסודו שם, שתוס' מודים שאסור מן התורה לבטל יבש ביבש ברוב.

ובשערי יושר [ש"ג פ"ן] כתב שלכאורה תמוה עצם החשש לתקלה דהלא ביטול ברוב מתיר את הציפור ולא תהא מכשול למוצאה כי מותר לאכלה ולכן ביאר שאין כל ציפורי העולם מצטרפין לבטל ברוב, שהרי אין שייכות ביניהן כלל, והן מפוזרות ומשוטטות כל אחת בפני עצמה, ורק שלמוצאה מותר לאכלה כי אמרה תורה שילך אחר הרוב אף שלא בטל האיסור ברוב. אבל המשלח גורם תקלה כי הוא יודע שהציפור אסורה והרוב אינו הופך את האיסור להיתר כשאינו מעורב בו.

5. רש"י פירש שיכול לשרפה אחר שחיטה ולא יבואו לתקלה כי לא יאכלוה, ועל כך גילתה תורה שאף על פי כן לא יביאנה משלל עיר

תמורתה. והן אסורות משום דכתיב "והיית חרם כמוהו", ודרשין: כל מה שאתה מהיית הימנו, מעבודה זרה, היא כמוהו.

ומבאר הגמרא: למאי הוא רוצה להשתמש בצפורים אלו, אי לשילוח, הרי לא אמרה תורה שלח לתקלה, וצפור זו אסורה בהנאה!?

אלא לשחיטה, ועל כך נאמר הפסוק ללמד שאסור לשחוט צפור זו לשם שחווטה דמצורע.

רבינא אמר: הכא במאי עסקינן, בעוף שהרג את הנפש, ומלמד הפסוק שהוא פסול לצפרי מצורע.

ודנה הגמרא: היכי דמי?

אי דגמר דינא בבית דין להרגו, הרי בר קמלא הוא! ואם כן פשיטא שאינו ראוי לא לשילוח ולא לשחיטה, שהרי דינו בסקילה?

רבא אמר: האי "טהורות", בא למעוטי שלא לזווג לה לצפור החיה המשתלחת של מצורע זה אחר שנטהר, צפור אחרת לשם מצורע אחר קודם שלוחיה של הראשונה. כי כך משמעות הכתוב: "טהורות", מכלל שיש אסורות. ואלו הן: צפור המשתלחת של מצורע.

ומבאר הגמרא: למאי, איזה שימוש יכול המצורע השני לעשות בצפור של הראשון?

אי לשחיטה, פשיטא שאסור לזווגה לצפור המשתלחת של השני, כי הא בעיא שילוח משום מצורע ראשון!?

אלא לשילוח. וסלקא דעתא שיכול לשלחה פעם נוספת לשם מצורע אחר, ולכך הוצרך הכתוב ללמד שלא יקח מצפרי הראשון⁽⁶⁾.

רב פפא אמר: "טהורות" בא למעט צפורים שהחליפו אותן בעבודה זרה, שמכר עבודה זרה לגוי עובד כוכבים, וקבל את הצפורים

הנדחת. ובמנחת חינוך [תס"ד ל"ז] תמה שהרי דין הציפור השחווטה בקבורה ולא בשחיטה.

6. בקידושין [נז]. נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש אם צפרי מצורע נאסרות משעת שחיטה או משעת לקיחה, ודעת רש"י שם שאם נאסרות משעת שחיטה אין המשולחת נאסרת כלל, כיון שאין ציפור נאסרת בשחיטת חברתה. ובמשנה למלך [פי"א מטומאת צרעת ה"א] הקשה על כך מסוגין, שהרי למדו מ"טהורות" שלא ישוב וישלחנה למצורע אחר, ולכאורה לרבי יוחנן אינה אסורה כלל. [ודייק מדברי רש"י כאן דדרשין לפי ריש לקיש עי"ש].

ובשער המלך [שם] ובמקנה [בקידושין שם] כתבו שאף שאין במשולחת איסור הנאה, מכל

מקום חל עליה איסור אכילה, וראה בתוס' רא"ש [בקידושין שם] שאיסור אכילה נלמד מדכתיב בשחווטה "לא תאכלו" בלשון רבים, ומשמע שהאיסור גם על המשולחת, ונראה שאיסור זה חל בשעת שחיטה אפילו לפי ריש לקיש, כי אינו נלמד בהיקש דמכשיר כמכפר, ובשער המלך כתב שהאיסור לשחוט הוא מדכתיב "ושילח" ולא לשחטה.

והרמב"ן [בקידושין] הביא שהראב"ד נקט שגם לדעת רש"י לפי רבי יוחנן כל ההיתר במשולחת לאחר שילוח הוא רק כמו שהסיק שם, דדרשין "תאכלו" לרבות את המשולחת, משום שלא מצינו בעלי חיים נאסרים, ומשמע שסבר שאין איסור אכילה, ואם נבאר כשער המלך יש לומר שאיסור משום חסרון שילוח

אלא על כרחך מדובר קודם גמר דינא.

ולמאי רוצה המצורע להשתמש בעוף הזה?

אי לשילוח, הרי בעי לאתויי את העוף לבי דינא וקיומי בו "ובערת הרע מקרבך", והיאך יוכל לשלחו לחפשי?!

אלא בהכרח, הוא צריך לו לשחיטה. וסלקא דעתא שיוכל לקיים בו "ובערת הרע מקרבך" על ידי שישחטנו לשם מצורע, שהרי סוף סוף הוא מבוער מן העולם, ועל כך אמר הכתוב שאסור(7).

שנינו במשנתנו: עוף טמא רובין על ביצי עוף טהור.

מקשה הגמרא: בשלמא עוף טמא רובין על ביצי טהור, פטור מלשלח, משום דבעינן "צפור" — וליכא, שהרי עוף טמא אינו נקרא "צפור".

אלא עוף טהור רובין על ביצי עוף טמא, למה פטור משילוח, הא "צפור" הוא?!

מתרצת הגמרא: כדאמר רב כהנא בענין אחר, שדרשו: "ואת הבנים תקח לך", ולא לכלביד!

ולכאורה מוכח שכל הנידון בסוגיין הוא רק לענין דיעבד, שהרי לכתחילה צריך לסקלו, וקיום "ובערת" הוא רק דיעבד, ועל כך אמרו שבמשולחת פסול מסברא בדיעבד, ואילו בשחוטה אף שמתקיים "ובערת", נאמר "טהורות" לפסול מדיני הקרבן אף בדיעבד. ועוד יש לחלק בין ציפור שאין המצוה מתקיימת בגופה, אלא היא הכשר לדמה, ולכן שחיטתה נחשבת כביעור הרע, אך קרבן בהמה שכולה נעשית קרבן, הרי אין זה "ביעור" אלא קיום מצוה בבהמה ולכן הקשו שיעסול.

ובחנם סופר [או"ח ק"ה] כתב כי בסוגיין ממעטים מ"טהורות" שלא יביא שחוטה מצפרי עיר הנדחת משום דבשחיטה לא מקיים ובערת הרע מקרבך, ולכאורה שלא כמבואר ברש"י וצ"ע.

ועוד כתב שם, כי אף על פי שיסד שדין ובערת הרע נאמר רק בבעלי חיים של הפקר [וכדלעיל קלט. הערה 3] מכל מקום צפרי מצורע אף שיש להם בעלים אינם מתחייבים בשילוח כי הבעלים חייב להביאם לבי"ד, או שהכהן חייב להביאם לבי"ד אחר שנתנוהו לו הבעלים, ואם כן אי אפשר לשלחה.

פקע אחר שילוח. וראה עונג יו"ט [או"ח ו'] וחזו"א [בנגעים שם] ונחל איתן [סימן ח'] שדנו אם גם לדעת רש"י יש איסור דרבנן משום הקצאתה לשילוח. וראה עוד באור שמח [פי"א מטומאת צרעת] ובדבר אברהם [ח"ב ח' ענף ב' ט'].

7. רש"י פירש שבשחיטה מקיים גם דין "ובערת הרע" כי העוף מבוער מן העולם. ודייק באתוון דאורייתא [כלל ג'] שדין ובערת הרע יש בו גם ביעור הרע מישראל וגם כפרה לנידון, אך גם באופן שאי אפשר לקיים את כפרת הנידון כדינה בחילוקי ארבע מיתות בי"ד, עדיין יש להורגו בכל דרך משום ביעור הרע.

וראה בר"ש משאנץ [בפירושו לתו"כ דבורא דנדבה פרשה ב' ח'] ובתוס' במנחות כ"ח. ד"ה [טול] שהקשו למה הוצרכו ללמוד קל וחומר מבעל מום לפסול נעבד למזבח והרי חייב להביאו לבי"ד שייסקלוהו, ותירצו שהקו' נצרך לאופן שעבר והביאו. ותמה במנחת אברהם מסוגין שלולי המיעוט מטהורות היתה כשרה למצורע מפני שמתקיים בו ובערת הרע בשחיטה.

הכא נמי, "תקח לך", ולא לכלבים. וביצי עוף טמא הרי אינן ראויין לו אלא רק לכלביו.

והיכא איתמר דרב כהנא?

אהא דתניא: אם היתה האם טרפה, חייב בשילוח. (8) אבל אם האפרוחים טרפות, פטור משילוח.

מנא הני מילי?

אמר רב כהנא: דאמר קרא "תקח לך", ולא לכלבין. ואפרוחי טריפה אינם ראויים אלא לכלביו.

מקשה הגמרא: ולחקיש אם טרפה לאפרוחים, ונלמד כך: מה אפרוחים טרפות

פטור משילוח, אף אם טרפה נמי יהא פטור מלשלח?

מתרצת הגמרא: אם כן, שנלמד מכאן לפטור קמ-ב אם טרפה משילוח, "צפור" למעוטי עוף טמא, למה לי? הרי גם עוף טמא ניתן ללמוד באופן זה: "תקח לך" — ולא לכלבין. כי גם טמא ראוי רק לכלבים? אלא על כרחך שלא לומדים דיני אם מאפרוחין.

מקשה הגמרא: והתניא, אם אפרוחין טרפה, חייב בשילוח. וסלקא דעתא, שכוונת הברייתא לומר: "אמן של אפרוחים שהן טריפה, חייבת בשילוח". ומוכח שלא דורשים "תקח לך", ולא לכלבין?!

אמר אביי, הכי קאמר התנא בברייתא:

ולעיל [קלט. הערה 1] ביארנו שמצוות ובערת הרע היתה דוחה את מצוות ציפורי מצורע, לרש"י משום שמצוות המצורע על הגברא ולא בגוף הצפורים. ולריטב"א משום שקדם חיוב המיתה למצוה. ע"ש.

8. במרחשת [ח"ב י"ב] הקשה הרי ביצים של עוף טריפה דינם כטריפה מה"ת, [י"ד פו ו] ואם כן יפטר משילוח האם משום דדרשינן תקח לך ולא לכלבים. וראה גם במנחת חנוך [סוף אות יח] שאם רובצת על ביצי טריפה פטור משילוח. ובפשטות צריך להעמיד באופן שנטרפה אחר הטלת הביצים. ובאור שמח [שחיטה יג כ] הוכיח דין זה מתוספתא. ועיין בהערה 8 למשנה בעמוד ב'.

אמנם יש לומר שאפילו ביצי טריפה יכול להניחם ולגדל מהן אפרוחים, וראה רמ"א ט"ז ש"ך [בסי' פו] שדנו אם יש באפרוח איסור משום חשש תקלה שיבא לאכול הביצים. ויש לדון אם נחשב "בידו" שהיא בעיא דלא

איפשטא בסמוך, או שאין צורך לסברת "בידו" אלא כשצריך לעשות מעשה, ולא כשהם כשרים מאליהם. וראה ר"ן ובברכי יוסף [על גליון השו"ע סעיף ז'] לגבי ביצים שיש בהן אפרוח שהן אסורים, ואם יכול להניחם תחת עוף אחר חייב בשילוח.

וראה בחתם סופר בסוגיין, שהקשה כי לכאורה ממצות שילוח הקן מוכח שהולכים אחר הרוב שאין הביצים טריפות, ולמה לא הוכיחה כך הגמרא לעיל יא. ולהנ"ל מיושב. וראה בחידושי הגר"ש סלנט שפלפל בקושיא זו. והאחרונים דנו למה לא תפטר טריפה משילוח משום שלא אמרה תורה שלח לתקלה, ובחידושי רבינו מאיר שמחה כתב שלא נפטרת אלא אם השילוח גורם לתקלה, מה שאין כן בטריפה שהתקלה לא נגרמה מהשילוח, וגם לולי מצוות שילוח לא היה צריך להורגה או לשרפה או לתתה להקדש. [ועוד כתב שמדובר בטריפה ניכרת].